ԵՐԱՏԱ

Տարեցոյց Լուսոյ

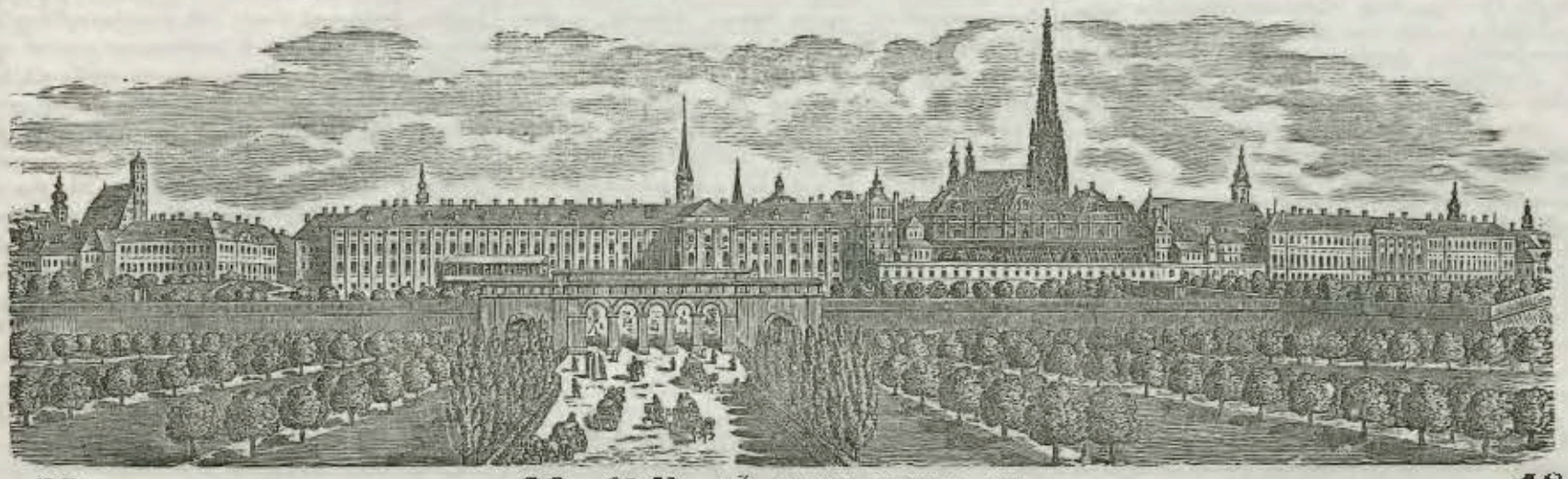

Թիւ 39 — **26 (14) ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ** — **1848**

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԷՒՍՏԵԼԷ. Ռուսաստանը Գ. Լիխտենպերգի խորհրդանոցին պատգամաւորներ կը իրկէր, բայց խորհրդանոցը չընդունիր։ Մեծ գինուորական մեծ հանդէս մը կ'ըլլայ։ Աւստրիայի Իտալիայի մէջ ունեցած պատերազմական գործունէութիւնը։ Նիւռնբերկի յարգելի խորհրդաժողովութիւնը։ Պեկ դեպուտատ ու Գաղղիական ինքնագլուխութիւնը։ Վենսանկիր։ Հունգարիայի լուրերը։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ. Գերմանիոյ ու Պարսկաստանի խառնութիւններ կ'երթան։

ԱՍԻԱԿԱՆ. Հռոմայ հետ դեսպանական հարցերու գործակցութիւն։ Իրլանդայի լուրերը։

ԳԱՂԼԻԱ. Օրենսդրական։ Վարչութիւնի գեսպանը։ Ընտրութիւնի գաղտնի գործեր։

ՀԻՍՊԱՆԻԱ. Տեղեկութիւններ։ Լուրեր։

ԻՏԱԼԻԱ. Ամենուրեք կ'սանձանուի։ Նեապոլսոյ վիճակը։

ԲԵԼՊԻՈՒՄ. Թագաւորը Դուքին կ'երթայ։

ՊՈՍՊՈՐԱՍ. Լիզբոնայի խռովութիւնը։

ՍՊԱՆԻԱ. Փարիսեցիներն ու Հասարակապետականները։

ՀԵԼԼԱՆԴԻԱ. Նոր տեղեկութիւններ։

ՈՒՍՄԻՄՆԱԿԱՆ. Երկրագործութիւն։ Ռուսաստանի երկրագործութիւնն յաջողցուցը։ (Շարունակութիւն։)

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. Անպիսկան եկեղեցոյն վիճակը։

ԱՒՍՏՐԻԱ

ՎԻԵՆՆԱ, 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ

Ամ օրերս մայրաքաղաքիս մէջ նոր դէպք մը տարտահեցաւ, հանդարտութիւն ու խաղաղութիւն կը տիրէ։ — Մոտաւոր 18ին Վառնանելուն խորհրդանոցէն Վիեննայի խորհրդանոցին 16 պատգամաւորներ եկած էին, որ խոռնաներուն դիմ բարեկամութեան կապ մը հաստատեն։ Այդ օրը հատուցաց խորհրդանոցին մէջ մեծ խնդիր նիւթեցաւ այդ դեղը աս Վառնա պատգամաւորները խորհրդանոցին մէջ պէտք է ընդունիլ թէ չէ։ Պատասխանները այս կ'ըսէին, բայց ասկնոնագրական տէրութիւնց կարգը կանոնը պահել ուզողները չէին հաւանիր, որովհետև պատգամաւոր ընդունելը իշխանութիւնը միայն թագաւորին ու իր պաշտօնեաներուն տրուած է։ խորհրդանոցը այսպիսի իշխանութիւն չունի ունենալ։ Ի նրբոպես չուզող կողմը 78 ատեն քուէով յաղթեց, եւ այսպէս Վառնաներուն պատգամաւորները չկրցան խորհրդանոցին առջեւն ելլել, ու ամենայն լուիկ մնցիկ իրենց ելիքերը դարձան։

ԼՈՊԱՐՏԻԱ ԹԻ ԱՆԵՏԻՍ։ Այս գիշերուն երեւեցի լաւ մը շարժիներ։ Միայն Մելանի լուսկրը Սեպտեմբերի 11ին աս յուրը կու սայ։ Լոյսի մեծ գինուորական հանդէս մը եղաւ։ Ոատեցքի ոգաբարոյութիւն հրամանն հանեց, որ քաղաքին ծառայութեան մէջ չլլլլ. բոլոր պահապան զօրքը գինուց հրապարակ ելաւ ամ ժողովին, որպէս զի ասկի ու արծաթի միասնաբար ներկայ գտնուին։ Այս միասնները աւն քաղ գինուորներուն պիտ որ բաժնուէին, որոնք վերջին պատերազմներուն առնն առանձին քաջութիւն մը գործած էին։ Այս հանդէսը ուրեմն եւս ոնոր հանար փուռաւոր եղաւ, որ Խաթերինիլ Ռուսի զրոսակոտը Ռուսաց Կայսեր կողմանէ առաջին ասսիճանի Ս. Վլադիմիրի նշանը փառաւոր զարդարուած բերած էր ապարատերին։ Նաեւ նոյն կողմէ ուրիշ խաչեր ալ տորին պաշտօնակալներու ու զինուորներու համար, որոնց մէջ ան զինուորներուն կը բերէր պիտ որ գարուէր։ Ինգիլիզի, Գաղղիայի ու Սպրդինիայի գործակալներ ալ հանդէսին ներկայ էին։

Յաւելի էլեսարէն յառաջ 9ին ապարատերը իր գրասենեակներով հանդիսին տեղը երեւցաւ։ Բոլոր զինուորներուն կարգ եղաւն առջեւն ձիաւորելով անցնելէն եւորը՝ ապա որ զարդարուած փոնը գնաց, ուր ձոյնաւոր պատարագ եղաւ։ Օրհնեալ Աստուած՝ գոհութիւնն երգը երգցուելէն եւորը՝ ապարատերը ապրով զօրքին առջեւէն անցաւ, ու իր ձեռքովը նշանները ան քաջ զինուորներուն կուրծքը կախեց, որոնք աս վարձքին արժանի գտնուած էին։ Տկրութիւնն ամէն զէնքերը նոյն հրապարակին վրայ կը տեսնուէին, ու կայսերութիւնն մէջ գրուեցաւ ամէն ազգերը իրենց ներկայացուցիչը ունէին։ Գերմանացի, իտալացի, մաճառ, պրուս, եւ այլն, ու ապարատերը ամենուն հետ իրենց բնիկ լեզուաւ խօսելով անոնց ամէն մէկուն քաջութիւնը գովեց, որովհետև ասոնք հաստատութիւնի, անձնանուէր ըլլալով ու քաջութիւնի իրար անցնելու ջանացած էին։ Շ ապառնակ նեռուած հաբիւրաւոր թիպոնոմներու ձայնը աս միառաւոր հանդէսը ամենուն կը ծանուցանէին։ Ծեր զինուորները ուրախ աչքերնուն առջեւ կը բերէր։ Հանդէսը լմննալէն եւորը զօրքը կարգաւ ապարատերին առջեւէն անցաւ։ Ընոնց պատերազմական ոգեորը զարմանալու արժանի էր։ Հնգամեայ պատերազմին եւորը, որուն մէջ օգին խառուելուն, կարստութիւնն, աշխատութիւնն ու ամէն տեսակ նեղութիւնն հանդիսացան, իրենց արեւէն այրած դէմքերնին կը տեսնուէր, որ պատերազմի դաշտը հանդիսի դաշտին հետ միայն փոխուած էր։

— Մինչեւ 19 սեպտեմբերի։ Մոտաւոր 21ին զինադադարին օրերը լմննալով՝ ի պատճառէ հրապարակուեցաւ որ 20 օր ատենի պիտի երկրենայ։

— Լեգատորիի Ընդհանուր լրագիրը Աստրիայի Իտալիոյի մէջ պատերազմական զօրութիւնն վրայ ասանկ կը գրէ։ «Լաստի միայն ստոյգ է, որ Իտալիոյ ազգերուն Սարդինիա դիպուածանը, որ կուիւ նորէն սկսի, ու կարոյս Ալբերդը նորէն հրապարակը ասեղնին, որ իր բոլոր զօրութիւնը ժողովի նորէն մէջ մ'ալ զարնուի, Աւստրիա իր ըրած յաղթութիւնները աչքին առջեւն ալ ունենալով, ու իր ահարկու կեցուածքն ալ տեսնալով, ամենուին ձեռքերը ծոցը գրած հանդիստ կեցած չէ, եւ թէ որ Իտալիայի սարը (Կարոլոս Ալբերտ) նորէն թշնամութիւնն ձեռք զարնելու ելլայ, Աւստրիա ալ անխուսափելիութիւն մը պատրաստ է դիմացն ելլելու։ Աւստրիոյց իտալական բանակը, որ վերջի հատած գրոյց գնդերեմբ 150,000 հոգւոյ հասած է, նորէն 30,000 հոգի ալ աս օրերս պիտի ընդունի, որով բոլոր բանակը 180,000 հոգւոյ կը հասնի։ Աստուցմէ զատ Ռուսաստանի զօրագլուխ Հրամանին տակ 14,000 դիրոյթի նշան առնող զինուորներ Դիրոյի սահմանները կը պաշտպանեն, ու պատերազմի մէջ հարկաւոր եղած տեղ կը իրկուին։ Ֆրանսայի ու Իսպանիոյի ծովերուն պահպանելու համար 8000 հոգի կան ու փոքր աւստրիական նաւատորմիղ մը 3 գնչիմէ, 2 գարվետ, 4 պրիկ, 1 շոնիկ, եւ այլն, ու չատ շոգենաւերէ բաղկացած։»

— Իսկ Նիւռնբերկի լրագիրը նատաւոց անկախ ըլլալու անբաւականութիւնը վրայ առ խորհրդածութիւնները կ'ընէ։

«Աշխարհի մէջ գոնէրով ամենայն մէկ քաղաքականութիւն մը ունենց, որ ազգերու իրենց բարեկամները չմոռնան։ Նոյնպէս զանոնք իրենց դարձեալ համակրանքով կամ մանաւանդ թէ իրենց ապրանքը մուտ ելլալ բայց մեր օրերս սա ունեցի քաղաքականութիւնը իրեն հիմ եղող արձակապետութիւնն (absolutisme) հետ մեկտեղ դիրեցման ելլալ թեղուցաւ։ Այն մարդասիրներն անցան, որոնց մէջ երկիրներու յարգելութիւնը կրնար օրինաւոր, եւ գրչի շարժուածքով մը մեկ ազգութիւնը մեկալին կը փոխուեր։ Ազգերը իրենց ազատութիւնը հիմնոյ ազգի ձեռնոյով ու իրենց ազգութիւնն ոչ ոք ազգի զգալով՝ կը պահանջեն որ իրենց իրաւունքները, իրենց ազատութիւնները յարգուին։ Հիմա ազգերու իրաւունքը բան գրելով կեցող սատանն աս է. ամէն մէկ ազգութիւնն կոտորելով ունեցածներուն կատարեալ իրաւունքը։ Եւ ամէն մէկ տերութիւնն վրայ պարար մը, որ ասոր ազգութիւններուն յարգ եւ գրա ու ներկայացուցիչ պահէ։ Այնիկ ասուբիւ մարդիկներն ու տրուար բան է. բայց քանի մը նեղութիւններով, գոնէ զանոնք հիմնակոսն ասանա զանց կ'սառնեն ու բանի տեղ չեն դներ։ Ազգ մը միայն ան ատենը կրնայ անկախութիւնն ու ինքնագլուխութիւնն ազգ որ իրաւունքն ունենայ, երբ որ կը զգացուի որ ինքը կենդանի ոյժ ունի, եւ ինքը զինքը ուրիշ ազգերէն անկախ ու ինքնագլուխ կրնայ պահել։ Իրաւունքն ու արդարութիւնը չեն պահանջեր որ տերութիւն մը ուրիշ մեկ իրեն հպատակ ազգը՝ միայն ասոր ըլլալուն պատճառաւ՝ իր հնազանդութիւնն կորցնի արձակէ։ Իտալիոյի կուսին մէջ եղած իրաւունքը ասանի կրնագրուութիւնով ասոր նշելով՝ պիտը ենք ընել որ իսկապէս Աստրիան իրաւունքը ունի։ Իտալիան ազգը իր պատերազմով ատոր դիմ ցուցուց, որ բարձրացած ինքնագլուխութիւնը ընդունակ եւ արժանի չէ եղեր։ Ինչ ամէն մարդ մէկ մի մտածէ. Աւստրիայի զօրքը զրեթէ մինչեւ ատենները վռնուած, Լոմբարդիոյի Սարդինիայի զօրքին եւ բոլոր Իտալիոյն եկողներին օգնուած, ոնոր իր բոլոր տիրոջը Իտալացոյ ձեռքն անցած, ասկից զատ Աւստրիացոյ ոյժերի ձախողութիւն բերող, օգին գէշ եղանակներ, բան իսկ կոյսերութիւնն մէջը եղած խռովութիւններն ու երկպառակութիւններ։ Երգ ատենի նպաստաւոր պարագաներու մէջ Իտալիոյ բոլոր երկրով ու աշխարհագրաբար եղելու բոլոր ազգերն կամքին յառաջ եկած բան չէ եղեր, եւ

մէջ զատ Ռուսաստանի զօրագլուխ Հրամանին տակ 14,000 դիրոյթի նշան առնող զինուորներ Դիրոյի սահմանները կը պաշտպանեն, ու պատերազմի մէջ հարկաւոր եղած տեղ կը իրկուին։ Ֆրանսայի ու Իսպանիոյի ծովերուն պահպանելու համար 8000 հոգի կան ու փոքր աւստրիական նաւատորմիղ մը 3 գնչիմէ, 2 գարվետ, 4 պրիկ, 1 շոնիկ, եւ այլն, ու չատ շոգենաւերէ բաղկացած։»

— Իսկ Նիւռնբերկի լրագիրը նատաւոց անկախ ըլլալու անբաւականութիւնը վրայ առ խորհրդածութիւնները կ'ընէ։

«Աշխարհի մէջ գոնէրով ամենայն մէկ քաղաքականութիւն մը ունենց, որ ազգերու իրենց բարեկամները չմոռնան։ Նոյնպէս զանոնք իրենց դարձեալ համակրանքով կամ մանաւանդ թէ իրենց ապրանքը մուտ ելլալ բայց մեր օրերս սա ունեցի քաղաքականութիւնը իրեն հիմ եղող արձակապետութիւնն (absolutisme) հետ մեկտեղ դիրեցման ելլալ թեղուցաւ։ Այն մարդասիրներն անցան, որոնց մէջ երկիրներու յարգելութիւնը կրնար օրինաւոր, եւ գրչի շարժուածքով մը մեկ ազգութիւնը մեկալին կը փոխուեր։ Ազգերը իրենց ազատութիւնը հիմնոյ ազգի ձեռնոյով ու իրենց ազգութիւնն ոչ ոք ազգի զգալով՝ կը պահանջեն որ իրենց իրաւունքները, իրենց ազատութիւնները յարգուին։ Հիմա ազգերու իրաւունքը բան գրելով կեցող սատանն աս է. ամէն մէկ ազգութիւնն կոտորելով ունեցածներուն կատարեալ իրաւունքը։ Եւ ամէն մէկ տերութիւնն վրայ պարար մը, որ ասոր ազգութիւններուն յարգ եւ գրա ու ներկայացուցիչ պահէ։ Այնիկ ասուբիւ մարդիկներն ու տրուար բան է. բայց քանի մը նեղութիւններով, գոնէ զանոնք հիմնակոսն ասանա զանց կ'սառնեն ու բանի տեղ չեն դներ։ Ազգ մը միայն ան ատենը կրնայ անկախութիւնն ու ինքնագլուխութիւնն ազգ որ իրաւունքն ունենայ, երբ որ կը զգացուի որ ինքը կենդանի ոյժ ունի, եւ ինքը զինքը ուրիշ ազգերէն անկախ ու ինքնագլուխ կրնայ պահել։ Իրաւունքն ու արդարութիւնը չեն պահանջեր որ տերութիւն մը ուրիշ մեկ իրեն հպատակ ազգը՝ միայն ասոր ըլլալուն պատճառաւ՝ իր հնազանդութիւնն կորցնի արձակէ։ Իտալիոյի կուսին մէջ եղած իրաւունքը ասանի կրնագրուութիւնով ասոր նշելով՝ պիտը ենք ընել որ իսկապէս Աստրիան իրաւունքը ունի։ Իտալիան ազգը իր պատերազմով ատոր դիմ ցուցուց, որ բարձրացած ինքնագլուխութիւնը ընդունակ եւ արժանի չէ եղեր։ Ինչ ամէն մարդ մէկ մի մտածէ. Աւստրիայի զօրքը զրեթէ մինչեւ ատենները վռնուած, Լոմբարդիոյի Սարդինիայի զօրքին եւ բոլոր Իտալիոյն եկողներին օգնուած, ոնոր իր բոլոր տիրոջը Իտալացոյ ձեռքն անցած, ասկից զատ Աւստրիացոյ ոյժերի ձախողութիւն բերող, օգին գէշ եղանակներ, բան իսկ կոյսերութիւնն մէջը եղած խռովութիւններն ու երկպառակութիւններ։ Երգ ատենի նպաստաւոր պարագաներու մէջ Իտալիոյ բոլոր երկրով ու աշխարհագրաբար եղելու բոլոր ազգերն կամքին յառաջ եկած բան չէ եղեր, եւ

միտնդ ունայն խաբեական ազգին ինքնագլուխ տիրուելիւն մը հաստատելու համար բաւական կենդանաւոր ոգի յուսնենալը (ինչպէս որ Բենդիսդիք ու Հիւսիսային Ամերիկացիք ունէին, որոնք իրենց յաղթական պատերազմներուն ոգոյ տուին, որ ինքնագլուխ ու անկախ բլլալու բաւական զօրաւոր ու հաստատուն են եղէր) շիտակ հետեւութիւնամբ կը ցուցնէ, որ Աւստրիացիք խաղալու պահելու իրաւունք ունին։ Խաղալոցէն չէ թէ միայն դեկտիներդ, հապա նաեւ քաղաքացիներուն մեծ մասը Աւստրիացիներդ սիրով բնակեցան։ Աւստրիական խաղաղութիւնն բազմութիւնը յայտնի կը տեսնէ որ մինակ իրենք իրենցմէ ինքնագլուխ բլլալու կարող չեն, եւ ոչ ալ բոլոր Եւրոպայի հետ միանալ կարելի ու օգտակար կը սեպեն, ինչպէս որ Խաղալոցէն ազգը քաղաքական ծագիկներուն մէջ դեռ բնդհանրապէս ասորին առաջնոն մ՚ունի։ Այս ամէն բաներով կը ցուցնեն որ Աւստրիացին հետ գործեալ հաստատ միանալու հարկաւորութիւն ունին, եւ թէ իրենց մեծամեծները, ոգեւորականները, վարժապետներն ու գրագէտներն էին, որ Կաղղիացոց, Անգլիացոց, Լեհաց ու Սարպիներուց զրդելովը եւ գրգռուած խուռներիմացանութիւն օգնութիւնամբը դիրենք Աւստրիային բաժնեցին։ Հոգոյ ասա՝ շարժումներու զլուխ կեցող առաջնորդները ոմանք տաժանմահներներ, ամէն գոհիրու պատրաստ եղող ազգային մեծ հոգի մը տուին։ Հեղեւցուցին. մէկ եղանակու մը չցաւցրին որ Խաղալոցի բոխոր ձեռքերնին առնելու եւ յաջողութիւնամբ կարելութիւն ունին։ Իրենց անձրկամիտներ ու անգործութիւնը տեղ՝ իրենց առաքինութիւնը, խարեբութիւնը, դատաճանութիւնն ու չարութիւնը գործեց։ Խաղալոցոյ զօրքը՝ Գիեմենդեսիներդ մեկէն առնելով, եւ ոչ գնեսորի քաջութիւնամբ պատերազմելու, ուր մեռոց ազգային հոգով, եւ շատ հեղ ալ անոր թիւնամբ կոտրեցան։ Թեղ ամէն մեծրդ Խաղալոցի պատմութիւնը գլխեն գլուխ կարդացէք եւ անեմեկ որ Հաստատելոցոյ գանացանց ազգերն բարկացած տեսարանն կան՝ որքի տանեն մը չիտոյ, որուն մէջ Խաղալոցիք միտրոն ու իրենց մեծ ազգ մը ինքնագլուխ եղած ըլլան։ Եւ ան վերջին սրերուն մէջն ալ նոյնիր մեղ ցուցնելու պարտական մնացին։ Աւստրիան վերին Խաղալոցն ինդ տալու բլլայ նէ, մարդ նախատեսութիւնամբ որոշակի կրնայ ըսել, որ Խաղալոցին նոյն մնար միայն տեղը փոխած կրլլայ ու Կաղղիայի ազդեցութիւնը տակ կ՚իյնայ։ Պէտքնայիրը էին որ Հունգարացոց ոչխարհակալութիւնը հետ մեկտեղ ինկած ինդիրը ինքնագլուխ ըլլալու կարող չեն, եւ ոչ ալ բոլոր Եւրոպայի հետ միանալ կարելի ու օգտակար կը սեպեն. ինչպէս որ Խաղալոցոյ ազգը քաղաքական ծագիկներն մէջ դեռ բնդհանրապէս առաջին առաջնոն մ՚ունի։ Այս ամէն բաներով կը ցուցնեն որ Աւստրիային

պահանջմունքէն եւս չիկրնար. իրիկուն ալ միայն գալով՝ քանի գնաց բոպէ բոպէ կասաւորութիւնը աւելցաւ։ Հատորակաց ապահովութեան պահպանելը մեծ սխալմունք ըլլի՝ որ առ խուսափելեան ասելիք առնելու դանդաղեցան։ Ժամանակին պահանջելը դէնքի կանչելու նշան չտուին ու. հարկաւոր միջոցներն ի գործ չդրին։ Օգնքի կանչելու ան ատեն հրաման տրուեցաւ, երբ որ բանը բանէն անցած էր, ու. խուսափելիներ քաղաքին ամէն կողմը տարածուած էր։ Խուսափարանները իմիւսի զարնուածներն ու նշան տուողները կ՝ որոնէին, ու ձիաւոր պահպանները՝ պոմպ անհոգութիւնամբ մը խուսափարանները վրայ կ՝ ուղէին յարձակիլ, խուսափարաններէն հրաձգութեան ու ցրուեցան։ Իսկ հետեւակներն եւ օշ տաներն մէկը կրնայաւ, անհոգութեամբ կամ պիտանութեամբ մէջ եւ կամ տներնին մնացին։ Աւսով քաղաքը խուսափարանութեան ձեռքն ինկաւ, որոնք ան երկու բանտարկեալներուն տեղը յարձակեցան, ու գաղնակ ազատեցին ու. ան երկուքն խաւրեցին։ Կէս գիշեր ան մեծ խուսափելիներ քիչ մը զարթած կ՝ երեւար։ Սեպտեմբերի 12ին կէսօրէն յետոյ ալ ատանց խուսափելեան անցաւ. բայց երբեմն խուսափելանց նշանները կ՝ երեւային։ Կառավարութիւնը ան երկու բանտարկեալները նորէն բռնեց, որով բանտարկիները զրկուեցան, ու մի կամ գաղով կը պառային որ ան երկու հոգին մեռ արա է։ Օգնուոյց հաղարապետը բանտարկիները սկսաւ յարդարել որ խաղաղութեամբ տներնին դառնան. բայց առանք մարդ չըրին։ Ամէն գնաց բանտարկութեան բազմութիւնը շատցաւ, ասանց մէկ մասը բանտը մնաց, ու հետեւեալ ըստաւ փարագը պատնէշներով գոցեցին։ Այս էր զարմանալին՝ որ կառավարութիւնը 2 ժամու չափ առ պատրաստութիւններուն հոգ չտարաւ, ոչ որ բանտարկիները զինուորներ չէին ու քիչ մը զրաութեամբ կրնային ցրուիլ։ Երբ որ վտանգը բանի դնաց մեծցաւ, ու խուսափարանները ձիաւորներուն պահակը ցրուեցին, ան տաները հետեւանքներն պատնէշներու դէմ յարձակ քաշեցին, ու երկայն ատեն փոնգաղեցին։ Խորհուրդ ընելէն ետքը՝ մերոյներս ամէնը մեկանց հրացանին պարպեցին, որմէ երկու հոգի մեռան, ու շատ հոգի վիրաւորեցան։ Ապայ ամէն ետքը ոչ ապրա. մէջեց մը ի գործ չդրին։ Խուսափարանները քանի մը տներ բռնեցին, ու ատ նիրներուն վրայէն զրաութեամբ վրայ սկսան քարեր նետել, որմէ հետեւանքով ետ քաշուելու ստիպուեցաւ։ Ապայ օրն ալ պահապանները շատ քիչ երեւցան. քաղաքացիներուն պատրամտութիւնը սկսաւ. կառավարութենէն խնդրել որ խուսափարներուն դիջուի, ու. ան երկու բանտարկեալները ազատեցին։ Ատանց գլխաւոր զրաութիւնը 4000 հոգւոյ չափ՝ Դիրբերիի կոմսութեան մէջ բանակած, մեծ մասը սարճանոցներով ու հրացաններով զինուորած են եղեր։ Տուհենի ու Օ՝Մէնի իրենց առաջնորդները կը սեպուին, իսկ ոմանք իրենց հրամանատար Օ՝Կոբմէն կը հանուին։ Ներքեւոր ոստիկանութեան տուն ալ ոստիկաններու վրայ յարձակեր ու ցրուելը են, եւ կուռոյն մէջ երկու կողմանէ ալ ազատ հրաձգութիւնք է։ Լայպիսի արիւնահեղ շփոթութիւններ Իրլանդայի ուրիշ կողմերն ալ պատահած են, մինչեւ. Կիրսուի որ Ուսոդրիքսոտ 6 — 12,000 ապստամբ մեկտեղ եկած ըլլան։ Մեդտոնէլա զրաութիւնը կը պատրաստուի ապստամբներուն դէմ երթալու։

— Լոնտոն, 15 Սեպտեմբերի։ Երկու օր յառաջ Իրլանդայի ապստամբներն ու մեծերը իրենց մէջէն 80,000 հոգւոյ ստորագրութեամբ Լորտ Կլանարիկին ազերսագիր մը տուին Ռիբիրլին (Իրլանդայի խորհրդանոցը Ընդդիմայի խորհրդանոցէն բաժնելու) դէմ։ Կառավարը ազերսագիրը առաջները սիրով ընդունեցաւ ու խոստացաւ իրեն կողմանէ ալ ինդիրքնին կատարելու եռանդ կ՝ տոյ։

Ա՝ երբին լուրերը կը ծանուցանեն թէ Իրլանդայ նորէն խաղաղցած ըլլայ։

ՓԱՌԱՆՍԱ

Օրինաւորականները (légitimistes) պանդան տոգած թղթերը տնէ առն բաժնել կու տան, ու կը ծանուցանեն թէ Սեպտեմբերի վերջը հին թագաւորական ցեղը նորէն պիտի իշխաւորէ։

— Ա՝ ալեւոր կամ կալեւոր Վալաքիացիներուն գեսպանը Փարիզ հասաւ։ Իր պատգամաւորութեան վախճանն ան է, որ Պապղիացւոյ հասարակապետութիւնը իրենց օգնէ, թէ որ Ռուսիա զօրքով Վալաքիա մտնելու ըլլայ։

— Փարիզ, 13 Սեպտեմբերի։ Երեկ չէ մեկոյն օր պատերազմի պաշտօնեան Լամարթինէի զրաութեան ապգային ժողովին առաջարկեց, որ Ալճիրի մեծ ու շատաւոր պաղթականութիւն մը խրկուի, եւ որոշուեցաւ որ շաբաթն օրը (Սեպտեմբերի 16ին) ասոր վրայ խօսուի։ Այս առաջարկութեան դիմաւորմանները ատանք են։ Ասոնք 1848ին, 1849ին, 1850ին, 1851ին տեղատեղեան զարու տարբերներին 50 միլիոն փրանք փոխ կամ պարք առնուի, որ ան պաղթականներուն Ալճիրի գաւառներուն մէջ հաստատուելուն, անոնց սրտին ու յառաջդիմանք եւ հարկաւոր եղած շինքներուն գործածուի։ 50 միլիոնին հինգը՝ 1848ին տարբերին առնուի, ասոր՝ 1849ին, իսկ մնացած 35 միլիոնը՝ 1850ին ու 1851ին։ Երկրորդ՝ գաղթական գաղութներուն թիւը 1848ին 12,000ը չանցնի։ Երրորդ՝ երկրագործ գաղթականներէն միայն կարդուած կամ չկարդուած գաղղիական քաղաքացիներ (bourgeois) ըլլան։ Գաղթականները երկու դաս բաժնուին՝ երկրագործ ու արուեստաւոր։ Հոգեւորդ կոչտ երկիրներէն մնալիքն ընելու, եւ նոր հաստատուած անոնց գործքի մը գնելու համար հարկաւոր եղած օգնութիւններէն երեք տարին ուրիշ չըլլան։ Այս երեք տարուան միջոցին ան ատենէն կը սկսի, երբ որ գաղթականը իրեն միջոցաւորած երկրին ու շէնքին սեպհականութիւնը կ՝ առնու։ Երեք տարին անցնելէն ետքը թէ երկիրը թէ շէնքը գաղթականին սեպհական ստացուածը կ՝ ըլլայ, բայց ան դաշամբ որ Ալճիրի մէջ երկիրներու վրայ եղած կարգադրութիւններուն դիմի հնազանդի։

ՀՈՌՄԱՅԻ ՏԻՐՈՒԹԻՒՆ

Հռոմ, 28 Օգոստոսի։ Ամսոյս 9։ Քահանայապետը մեծ հանդիսով 9։ Պանգալէնի եկեղեցին գնայ, Պեսաս Գրամիքի եկեղեցացւոյ կողմերը 200 տարի յառաջ քարոզութիւն ընող յարգելի քահանային բարեխօսութեամբ եղած երկու հրաշքները հրատարակելու։ Այն առիթին մէջ 9։ Քահանայապետը իր առաջնորդական եռանդեռամբը հաւատոյ յառաջդիմանք վրայ գեղեցիկ ճառ մը խօսեցաւ։

— Հռոմ, 8 Սեպտեմբերի։ Այս օրուան օրս ալ (9։ Ատուածածնայ ծննդեան օրը) որ քաղքիս մէջ մեծ երկիւղ մը կար հատարակապետականներուն կողմանէ նոր խուսափութիւն մը ելլելու, հանդարտութեամբ անցաւ. Պոլոյի ճամբան օրուան ոտնին համաձայն շատաւոր ընդունելի էր, եւ 9։ Քահանայապետին անցած ատենն ալ կեցցէ ձայնները կը լսուէին։

— Պոլոնիայի լուրերը սխրական են. դրութիւն անիշխանութիւն տիրած է, շատագործները ոտ եղած են, 160 հոգւոյ չափ մարդիկներու անունները գրած են գրոնը կ՝ ուզեն պատնիլ. դիշեր ատեն մարդ չի համարձակիր տանէն դուրս ելլելու։ — Ա՝ երբի լուրերէն ունինք կ՝ ըսեն որ շարագործները դանէ քիչ մը հանդարտած ըլլան։ Ասոնց 9։ Քահանայապետը իր բռնած խաղաղութեան ճամբուն կ՝ ուզէ յառաջ երթալ ու ան ապստամբ Պոլոնիացիները հանդարտեցնել. ուստի եւ Ամսոյ կարդինալին ատենաբանութիւնը Պոլոնիա գործակալներ խրկեց, որ նային ճար մը հոգան ու երկիրը հանգարտեցնեն։ Պետ յայտնի վախճան մը շունեցաւ ան գործակարութիւնը, բայց Ուստրիայի կառավարութիւնը երկրին անիշխանութիւնը տեսնելով ու վախնալով որ չըլլայ թէ նորէն ոտհմանէն ատպին անցնին ու կռիւ մը հանեն, ինչպէս որ առ անիշխանութեան միտքն է, ան օրերս 4000 ուսարիայի զինուոր Մատենայի դաշտ թեան մայրաքաղաքը խրկեց, որ թէ հարկաւոր ըլլայ՝ ան ապստամբները զսպեն։

ՍԵՊԻԼԻԱ ՈՒՆԻ ԱՊՈԼԻՍ

Ընդան թեռուիլիս ծանուցինք որ Նէապոլսեցի զօրքը Սիկիլիացւոյ յաղթելով՝ Մեսսինայի բերդին գրաեցին։ Սեպտեմբերի 15ին լուրերը կը ծանուցանեն որ ամսոյս 8ին նէապոլսեցիք 5 ժամ կռուելէն ետքը Մեսսինա քաղաքն առեր են։ Այս առթիս մէջ Անդղեացւոյ ու Գասղիացւոյ նաւատորմիղներուն հրամանատարները ամէն կարելի միջոցներն ի գործ կը դնէին քաղաքացւոյ կրած թշուառութիւնները թեւեցնելու։ Հապարաւոր անձինք՝ գլխաւորարար կանայք ու տղայք Պապղիացւոյ նաւերուն մէջ իրենց ազատութեան կը գտնէին։

— Նէապոլիս 6 Սեպտեմբերի։ Խորհրդոյ սենեակներուն առ օրերս գոցուիլը խուսափելեան պատճառ եղաւ։ Լաճծարանները ճերմակ գլուխը տուած փոքրիկ փողոց կը պարարեն, կեցցէ թագաւորը կը կանչեն, իսկ ուրիշներն ալ երիգրգուեան Լատինայի գլուխով կեցցէ Սահմանադրութիւն կը պառան։

— Լատարարութիւնէ տակի գուրս ելլելը հոս ալ արգիլուեցաւ։

ՍԱՐԴԻՆԻԱ

Թիեմոնտէի լուրերը կը ծանուցանէ թէ Սեպտեմբերի 14ին Կարոլոս Էմանուէլ Դարին՝ թագաւորութեան մայրաքաղաքը զացեր է։

ԳՈՍԿԱՆԻ

Ի՝ՏԴ Դուբսը Սեպտեմբերի 8ին Լիվոռնոյի ազգային պահապաններուն դնդերը լուծեց։ Տուած հրամարակին մէջ կ՝ ըսէ թէ աս ազգային պահապանները իրենց վախճանին չծառայելուն համար ոչնոր է լուծուին, որ կարող ըլլան նորէն կարգաւորուիլ։

Մարտերիի 9ին նոյն մեծ Դուքսը անձամբ գէպ է Լիվոռնոյ ճամբայ ելաւ ապստամբները խաղաղցնելու, որ քաղաքը տակն ու վրայ ըրած՝ կոտորածներն առաջնորդութեամբը հասարակապետականներու հետ միացած Վիլելմա դիմաւորին առաջնորդութեամբը թագաւորական զօրքը մինչեւ. Պիսագալ վանեցին, որոնցմէ 20 հոգի ալ մեռած կը սեպուի։ Այսպիսի դէպքեր Ուրբանոյի մէջ ալ անդադար կը լսուին։ Գլամբ Բ՝ սպանեց։

— Մոտրիա 3 Սեպտեմբերի։ Պաշտօնական ծանօթութիւններուն նայելով Գաղալոնիայի մէջ պէնք ձեռքերնին 5 — 6000 Գարլիստ կը գտնուին։ Պաշտանեանները Բուսիա հոնոնոյց զինուորական կուսակցին եւ կոնտրը հարկաւոր կը տեսնեն, բայց ուրիշ գորագնա մը չեն գտներ անոր տեղը դնելու։ — Երկու օր յառաջ 3000 զինուոր մայրաքաղաքէն Գաղալոնիա խրկուեցան։ բայց ատանք գժուարաւ ապստամբները պիտի նուաճեն։ — Ընդան ոմանց 30ին աս Գարլիստները Սարակոսայի ուրբանական ճամբուն վրայի Պայտրաս քաղաքը մտան, 5 ժամ կեցան, հրապարակական ուրկել ստանիներն առին ու գացին։ Ալիքնոյ լրագիրը։

ՀԵԼՎԵՏԻԱ ԿԱՄ ԶՈՒԻՑԱՐԻ

Դաշնագրութիւնը նոր սահմանագրութիւնը 15 ամսոյ՝ ու 1 կէս նահանգներ ընդունեցան. Շուրից, Ցուրի, Վալլիս, Ուրի նահանգները մերժեցին։ Նիտվալտ 1815ին գաշնադրութեան վրայ մնալ ուզեց։ Օպվալտ մերժեց նոր սահմանագրութիւնը։ Նոյնպէս Գլարուսին ու Ապբենցել նահանգները մերժեցին, բայց վերջինը նորէն մեծ ժողովին մէջ պիտի խորհի։

ՈՒՍՈՒՑՈՂԱԿԱՆ

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

ՈՒՍՈՒՑՈՂԱՆԻ ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ
ՑԵՆՈՒԶԱՑՈՒՄԸ

Ր։ Հոլոֆերնես — Գորգիներու ավելորդները։

(Շարունակութիւն. տես թիւ 18)

2։ Այս ապրպ. է, որ Ռուսաց սովորութեան գուսանները Հայերէն մէջը երկրագործ-

ծուլիթենը դեռ ողջ է, եւ ընդհանրապես՝ ինչ որ գեղջիկը լուն իր բնական դիրքին կրնար նէ բերել, հարիւր մէկ անգամ կէսը կ՚առնուի։ Ասոնց ուրիշ կողմանէ սա ալ մտածելու ըլլանք նէ, որ նոյն իսկ հիմա բնակիչներուն պէտք եղածէն շատ աւելի հաւնոցք ունին, եւ մեր երկրին ու կենդանիներուն անչափ բերքին մեծագոյնը դրսի ազգերուն հետ առանց ընդարձակ առուտուր ընելու բաւական կ՚ըլլայ, ան առանց կրնանք խնայել, որ աղէկցուցած գործիքներով ու խնամով մշակութիւն ըլլայ նէ, ինչ առատութեան պիտի հասնի։ Մինչեւ հիմա մանաւանդ արեւելեան կողմերուն թիւններուն հոգը դրեթէ միայն կը քրքրեն (էվլէ-դէ կ՚ըլլեն), ու հունար կը տարին մէջը կը պահեն՝ ի վերոյ այսր ամենայնի երկիրն ցամ ունենալուն, բազմապատիկ բերք կ՚առնուն։ Ասոյ բերքն ալ առնելու առեն հարկաւոր եղած փարպետութիւնը չգիտցողներ՝ շատ մը կը փնտռեայ, փաստ դի թէ հնձելու մէջ պակասութիւն ունին, եւ թէ կիզդանիներուն կոխել տալով ոսապէկ ցորեն կը կորսուի, այսու ամենայնիւ նոյն իսկ ունցած տարի ալ, որ միլիոնաւոր կենդիրանիներով ցորեն դուրս խաւրուեցաւ, ծանրն հնուս եղող կուսակալութիւններու մէջ ոսապէկ ցորեն մնաց։

Երկրագործութիւնը յառաջդիմելու մէջ ոսոյ բանիս ալ միտ դնելու է որ մաքուր բերը յառաջ դայ, այս ինքն մէյ մը որ ցանելու հունարը մաքուր ըլլայ, երկրորդ՝ պարարէն մոխիրները կամ անողիտան խառնելը հանուին։ Ինչպէս որ յայտնի է, Ռուսաստանը թէպէտեւ շատ ցորեն կը ցանէ, բայց իրեն գլխաւոր բերքը հաճարն (լանդան) է, եւ հասարակօրէն պէտք աղէկը գուրս կը խրկուի, ի վերոյ այսր ամենայնի Ռուսաց հաճարին մէջ ամէն կնոջ բան խառնուած կը գտնուի, եւ երբեմն ոչ հնձուած ոսոնը անոնի անհոգ մնացած կ՚ըլլայ, որ կը մրքի, ու բուն արժէքէն շատ վար կը ծախուի։ Ռուսաստանի ամենէն ապէկ բերքը հարաւային գաւառներուն մէջ կ՚ելլէ, անոր հանար ալ Օտեսայի վրայէն խաւրուած ապրանքը Բէվրապուլկին կողմանէ խաւրուածներէն բնտիր է։ Հարաւային գիները մշակուած բերքերէն յիշելու արժանի են եգիպտացորենն ու գնոնոմնոնը, որոնք տարեւ տարի աւելի կը շատնան, եւ վերջինը դեռ հիւանդութեան երես տուած չէ։ Ասոյ հոնտեղայ հարաւային քարեխառն օդն ալ հոլապարծնելուն շատ կ՚ողնէ։ Ռուսերն իրեն բնակութեան անմոքրա իմեան պարտաւն ալ անաբակոյս վերցրնելու կը ջանայ։

Գործիքներն ազէկցընելու կողմանէ ալ Ռուսաստանը մեծ յառաջադիմութիւն կ՚ընէ։ Հաստաջագոյն յիշուած երկու բնկերութիւնները մէյ մէկ գործատուն ունին, որոնց մէջ անդադար շատ գործիքներ կը շինուին, ու տարեւ տարի տերութեան ամէն կողմը կը բաժնուին։ Ասոյ ինչպէս ուրիշ տեղը, նոյնպէս հոս ալ շատ տեղ գործիքներն ապէկ ու օգտակար եղանակաւ շեն գործածեր, եւ իրենց յառաջմանը մէջ կամաց կամաց առ ալ պիտի սորվին։ Մէն իմիր որ սա ընկերութիւնները կը ժողովին, ամէն կերպ կազմածներ, բերքեր ու կենդանիներ ալ հրապարակաւ ամենուն կը ցուցընեն, որ եթէ մէկը գործիք մը գործածելու եւ կամ՝ բնկը մը բուսցընելու մէջ բաղութիւն մ՚ըներ է նէ, տեսնողները նմանելու դրդուին, անմիջապէս իրենք ալ ի գործ դնեն, եւ տասնեակ տարուոր շուտ մը տարածուի։

Ինչպէսու սա ամէն ազէկութիւնները իրար ալ բաղձալատածին չարի շուտ յառաջ չերթար, բայց Ռուսերը անանկ անյողդոկ մարդիկ չըլլալով՝ կը յուսացուի որ յառաջայսմ քիչ առնէն շատ ղրալի կ՚ըլլայ։ Իրաւ է որ Ռուսաստանին ընդարձակ երկիրներուն մէջ շատ անդործ կողմեր ալ կան, բայց հիմակու հիմա սա բանիս համար այնչափ մարդութիւն չըլլար, փոխանակ այդ ամենայնի ինչ առատութեան կը բաւէ, սակայն երբ որ տասնակ շատ յառաջադիմութեամբ գործուած երկիրները հիմակա անին կրկնոր տարս կը սկսին նէ, ան առնելը երկրին ամէն փոքր մասն ալ աւելի կը յարգուի, ու կատարելագոյն մշակութիւնն մը տակ կ՚ելլայ։ Ռուսերեն երկրորդ աստիճանի մէջ ըլլալ իրենց յառաջդիմութիւնը դանդաղ ու ակամայ եղանակաւ մարդու մը դրդեցածը յառաջ բերելու, որ իսկապէս զարմանալի կրնանք ըսել։ Հիմա՝ քառասուն տարի յառաջ հիւրկուած երկրին կրկնոր կը մշակուի, եւ սա մեծատարած անապատները, որոնց վրայ կենդանիները իրարու խարսուն երկրի մը վրայ կը պտտուին, հիմա բերքի ապարանքներու եւ գոպատարեղ մարդերու դարձած են։ Իսկ իմ որ անցած տարուան պէս տարիներ դալու ըլլան, ան ժամանակը երկիրներուն դէմն ալ կրկին պիտի արժէ։ Ասոյ յուսացուած պէտքերը պէտք եղածին պէս ապէկ իսկեր, պահելու, կուտակարելու եւ տեղն ի տեղը գործածելու համար մեծ վարպետութիւն հարկաւոր է։

(Մնացածը ուրիշ անգամ։)

ԹՈՒՐՈՑԿԱՆ

ԱՆԳԼԻԱՅԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՆ ՎԻՃԱԿԸ

Լուսցոն նշանաւոր թերթերէն քաղուած ուղղափառ լրագիրը՝ ուղղափառութեան Անգլիոյի մէջ հիմա բրոնուած յուսալի խնդիրներուն պատճառներուն մասին կը խօսի։ Հիմակուան նոր կրօնական շարժումը, կ՚ըսէ, որն որ Անգլիոյի ազգութիւններուն մէջ առանց անընդմիջապէս զբաղութեամբ մը կը դարձէ, արդէն յառաջագոյն սերմն ձգած էր։ Ա՛ս կրօնական շարժումը ուղղափառ եկեղեցիէն դուրս ու նախ եւ յետոյ Անգլիական եկեղեցիէն ելաւ։

Ինչպէս դարուն սկիզբը, երբ որ քրիստոնէական վարքը մեռած, ասոնց ապաշնորհութիւնը քանի մը արտաքին ձեւերու վրայ կոպտած էր, սուտ խիստը, անհաւատութիւնը, քաղաքական ու բարոյական ապուկտնութիւնը ամէն կողմ կը տիրէր, ոչ խորհրդարանի մէջ, ոչ առանձնարան, ոչ թատեր, ոչ ամբիոնի վրայ, ոչ ուսումնարաններ, եւ ոչ փիլիսոփայական կամ պատմական կամ բնաստեղծական գրութիւնների մէջ՝ քրիստոնէութեան ճշմարտութիւնը ու իրեն դրուագրեալ գրական գրութիւնը ընդունուած բան էր։ Ուղղափառ եկեղեցիէն դուրս հարիւր թէ կրնի մը երեւցեր կար։ Ընդհանրապէս կրօնի կողմանէ ան աստիճանի ինկած էին, որ եւ ոչ արտարուստ ոգի մը ձեւացընելու քանի մը կ՚ընէին։ Արժանապատուութիւնը կրօնի անոյ անցած էր, մարդուն՝ իրեն ընկերին ունեցած պարտքերուն վայելուչ կատարումն՝ Աստուծոյ ունեցած պարտաւորութեան կատարելոյ լրումը հանդիսացած էր։ Ամենայն մեռելութիւնն ժամանակ Անգլիական ազգին երբեմն ազատելու համար՝ իրեն խիստ վարմունքներուն ուսմունքներուն՝ Աստուծոյ ոգեւորութեամբ գործ դրուեցաւ։ Ամենեւին տարակոյս չկայ որ սա խիստ բայց անկեղծ ու ինք իրեն հաւատակ ազանդը քիչ շատ օգուտ բրաւ։ ան ուժակայ բաղմութիւնը՝ ան ալարմերի մարմնին իրարու թեւ հեմանուելենէ ու խաւարէ ազատուեց։ Ասոյ սա խստակրօն ազանդը ամէն վնասակար յատկութիւն չէր։ ուստի էր որ եպիսկոպոսներու ու մեծատանց մէջ ալ ան շարժումը սկսաւ, հարկ եղաւ որ Մեթոդիստներուն ազանդը իր խստութիւնէն իջնայ։ Լուտերին ու Կալուինին՝ միայն հաւատքով՝ առանց գործոց արդարանալու վարդապետութիւնը խոտնելով՝ սա ազանդը մեծատանց սանների կրօն մը եղաւ, ու քաղաքավարական ոճռոնով մը Աստուծոյանութիւն կանչուեցաւ սկսաւ։

Ինչպիսի բողոքականներուն կրօնական շարժումը երկրորդ քարոզ ուղղափառ հաւատոյ ճանաչուն շտկութեանը վրայ կ՚երթար։ Ընտիրներէն ոմն մը Հնչեց (Փուզէյ) որն որ խոհրդեան անուանի, յոգոգոգ. վախճան էր, բայց բաւական յստակ ու գրաւոր ու կամաց կամաց աւելի դայծառ, աւելի ազդու եղաւ։ Ինչպիսի ապշած ու դրդմնցած էր որ Տրիտենտեան ժողովոյն հաւատոյոյ պատուադիրները՝ իրեն համարտարանութիւններուն պահանջերուն մէջ ալ դանուին։ Մինչեւ ուերաբեան մարդիկներուն ուսմանքը՝ ապաշխարութեան, պահոց, եկեղեցի դնելու դրութեանց միութեան յորդորող ձայն մը հասաւ։ Ամենք կը զարմանային, ոմանք կ՚ոգրային, ոմանք ալ կը ծիծաղէին, շատերը բարկութեամբ կը բարբառէին։ քանիներն ալ բանը քննելով կանչուեցան ձայնին ետեւէն գացին։ Խելացի, գործունեայ, ու կրօնական կատարելութիւն չունեցող մարդիկ՝ իրենց ժողովրդեան մէջ սովորական եղած կրօնի ձեւերուն դիմումներուն ու անկրնութիւնը ճանչցան, եւ Բանգիլիաներուն չհետեւեցան ալ նէ՝ սկսան աւելի տարաբնակ եկեղեցականներն ալ հարցանել։ Ասոյ ան միջոցին՝ մեկալ կողմանէ ան շարժումն հոգին երեւալով զարուցաւ, քանութեան ընթացքը կեռ կեռ, երբեմն ընդհատութիւն գնաց, մինչեւ որ նախապատրաստութիւնները վերջացուցան, կիրքերը խորտակեցան, ամենատաւոն սիրտը խանարհեցաւ, ու Ինչպիսի եկեղեցոյն զաւակներէն ամենէն ազէկներէն դանդ մը՝ իրենց հին ու ճշմարիտ մերը դարձ դիմեցին։

Լեռ սա հոգին միշտ անդրնական բողոքականոց մէջ գործունէութիւն ունի։ Օրինորոշն եղած գրուածներն ու գործունէութիւնները բարը ապրելի մը ձգեց, ու ճշմարիտ կրօնի ընդունելութիւնը ճանչուն անանկ տեղ մը բացաւ որ ամէն աւելի հնարաւորը չյուսալի կ՚երեւար։ Ասոնք նախապատրաստութիւնները ցրուեցին, ասոնք ան բողոքականոց իսկան ունեցած հին կախարդական կապը քակեցին, ժողովրդեան մտածմունքը բարձրացուն քանի մը պատրաստեցին։ ասոնք ապրին ծանոթ լրին ան գաղափարները՝ որոնք մեր ուղղափառ կրօնին՝ պարզապէս ու անբնական եղանակաւ քարոզուած պատմութիւններն են, բայց ան իրենց պարզ դիտումներն ալ ասանապատիկ գեղեցիկ կը ցուցընեն ճշմարտութիւնը, թէ որ մէյ մը ճշմարտութիւնը բարդումն իրեն քնածին գեղեցկութիւնը իրենց դիրքը երեւցընեն։

Ա՛ս էր սասնուութիւնը գարուն սկիզբէն սկսեալ՝ Անգլիոյի բողոքականներուն կրօնական եռանդեանն ընթացքը։ ... Ասուածոյ տարտարութիւնը ան որ վերջ մեր ու մեր հարցը մեզայը համար սա երկիրը երեք հարիւր տարուան բողոքականութեան դատապարտած էր, ոչ ասկէ եռարը փրկարար ոգոյ մուտքնանը տեղ կա տայ։ ու Աստուած իր բարութիւնովը եկեղեցիէն դուրս կոչ մը վառեց, որն որ կամաց կամաց աւելի զօրաւոր, աւելի լուսաւոր լոյս առաւ, մինչեւ իր լոյսը ազգին մեծ բազմութեան վրայ ոլորտ տարածէ, ու իրենց ոյնչափ սասեն վառ ամէն վիճաբանութեան ուր բլլալը պիտի ցուցնէ։ Օրէ օր ուղղափառ կարեղիկեկեղեցոյն աւելի միրձնոյը՝ կ՚երեւայ որ վարքը մը ըլլայ բողոքականոց՝ իրենց տարուած լուսաւորութեանը հանելու եւ անդնելն ու անխարդախ մտածմունքներն աւելցընելուն համար։ Ինկ սեղանդ մեկալ սերունդ կարգաւ ու առաջնանաւ ուղղափառ հաւատոյ ընդունելութիւնը առաջ կը անուններ։ Ասանդարտոն Ղեկանիներուն ու Աբեռարանակներուն դարերը հիմա ուղղափառ կ՚ըլլան, ինչպէս որ Հիմերիա Ը. ին ու Եղիսաբեթի առեւտուր Ասուած մեռցող ուղղափառներուն դարերը բողոքական էին։ Այրկու դիպուածին մէջ ալ մերջի երեւոյթը կամաց կամաց կու գայ։ Ինչոգութիւնը՝ մեղք կը ծնանի, մեղքը՝ անհաւատութիւն կը բերէ, անհաւատութիւնը՝ բաժանում կը լուսցնէ ու բոլորովին հաւատոյ ու շնորհայ միջոցներուն կարուստ։ ... Զարմանալի դիպուած մին է որ ինչպէս ուղղափառ եկեղեցին Անգլիոյին մէջ Ռեֆորմեշն (réformation) յառաջ ապակոնուած ինք իրեն պատիժը դարձրեալ բերաւ, ասանկ ալ հիմա ոնոդիական կողմի դարձիք մը եղած է իրեն երկրին մէջ ուղղափառ եկեղեցոյն ասարձելու։ Ինչպիսի կանոն էին եկեղեցին ազատ ընթացքները, բողոքական էին անոր փաստաբանները։ բողոքականները իրենք իրենց յուսալի ըլլին որ ան եկեղեցին ասոնց ոյն հեղինակութիւն ունի, ու աւանց սա եկեղեցոյն ապրելու եկած կ՚ուզեն իրեն դաւթիլը մանել։ Ասիկա մեկ մեռնալու դիպուած մը չէ։ Պարզած ու կրթուած մարդիկները՝ որոնք օրէ օր ուղղափառ կ՚ըլլան, ըստ մեծի մասին Անգլիայի ուղղափառ եկեղեցոյն ձեռքը չեն։ Ասոնք ուրիշ տեղը դտնուող ուղղափառոց հետ հաղորդակցութիւն ունին։ ասիկ երկիրներուն ուղղափառ դրքերը կը կարդային, սուրբ հաղը կը քննէին ու անոնց վրայ կը մտածէին։ Ա՛ս ապրիլներէն կրթուելով, ան հաւատքը որուն մէջ ծնած էին, արհամարհելու ու թշնամանալու։ ... Ի երբ ալ հիմա անանկ ժամանակի մը հասած ենք, որ իրենց եկեղեցի պիտի երթանք ամէն ոստոյին ձեւերով ու արարողութիւններով։ Անգլիա նայեն բան ճշմարիտ քրիստոնեական եպիսկոպոսներ պիտի ունենայ, չէ թէ հիրաւոր ոդեներ որչափ աղէկ ու բարի միտք ունցող ալ կ՚ուզեն նէ բլլան, հարա առաքելական օրինակին համեմատ ու առաքելական հաւատքով լուսաւորած եպիսկոպոսներ։ Ասուած տոց որ ասոնք ուղղափառ ալբեպիսկոպոսաց ամոսաբ գրան է, որն որ սոսուրբ իրաւունք ունի Անգլիոյի մայրաքաղաքներուն մէկուն մէջ իրեն եկեղեցական աստիճանը կատարելու, ու բոլոր Անգլիոյի եպիսկոպոսաց գլուխ կենալու, որպէս զի նորէն կենդանանայ ան հին եւ ասնդը ուսյալ Անգլիոյոց հաւատքը փրկուիլան օգուտը։

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ

Ամ մեր թղթակիրը կրնայ տանիլ Ա. Ամեն Աստուածոյ գայանքանոցներուն (գասարանները), թէ Աստուածոյ կարգաւորութեան եւ թէ բոլոր Տաճարատունների մէջ։ — Բ. Պիտնա, Մխիթարեանոց գրամատանութեան խնամակալ։ — Գ. Հասանդանոպոլս, Զուխտոր խորհ, Գ. Բէրանդանոց սենեակը՝ Պէյոլու, Նրատարեան փողոցը, Մխիթարեանց գրամատանութեան սենեակը։ Գալատիա, Գոնորիոյ խանը, Մատաղեանց։ Գ. Զմիւռնիոյ սենեակը։ — Դ. Զմիւռնիա, Սենի Մատաղ, Մխիթարեանց վանատունը։ — Խնդրում ու Հրամայում Մխիթարեանց վանատուններուն։ — Խնդ ուրիշ քաղաքներէն ատարարուիլ, ուղղորդելը՝ սա սեղերէն մեկուն հետ կրնան դիմեցնել։